

NUTQ MALAKALARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY METOD VA TEXNOLOGIYALARI

Maxmudova Dildora Baxtiyor qizi

*University of Business and Science
oliygohi o'qituvchisi*

Gafforova Durdona Gafforovna

University of Business and Science oliygohi o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada nutq malakalarini shakllantirish va rivojlantirishning zamonaviy metod va texnologiyalari o'rganiladi. O'qituvchilarning o'quvchilarga samarali muloqot qobiliyatlarini shakllantirishda foydalanishi mumkin bo'lgan eng ilg'or yondashuvlar va vositalar batafsil tahlil qilinadi. Bugungi kunda interaktiv o'qitish metodlari, axborot texnologiyalari va multimediya vositalari o'quvchilarning nutq rivojida sezilarli yutuqlarga erishishiga yordam bermoqda. Ushbu maqola zamonaviy ta'lim jarayonida nutqni rivojlantirishda foydalaniladigan texnologiyalar va metodlar haqida chuqur ma'lumot beradi va ularni amaliyotga tatbiq qilishning samarali usullarini ko'rsatib o'tadi.

Kalit so'zlar: nutq malakasi, zamonaviy texnologiyalar, interaktiv metodlar, multimedia, muloqot, ta'lim.

Annotation. Modern methods and technologies of formation and development of speech skills are studied in this article. The most advanced approaches and tools that teachers can use to help students to develop effective communication skills are analyzed in detail. Today, interactive teaching methods, information technologies and multimedia tools help students achieve significant progress in speech development. This article provides in-depth information about the technologies and methods used in the development of speech in the modern educational process and shows effective methods of their implementation.

Key words: speech skills, modern technologies, interactive methods, multimedia, communication, education.

Аннотация. В данной статье изучаются современные методы и технологии формирования и развития речевых навыков. Подробно анализируются наиболее передовые подходы и инструменты, которые могут использовать преподаватели, чтобы помочь учащимся в развитии эффективных коммуникативных навыков. Сегодня интерактивные методы обучения, информационные технологии и средства мультимедиа помогают учащимся добиться значительного прогресса в речевом развитии. В данной статье представлена подробная информация о технологиях и методах, используемых при развитии речи в современном образовательном процессе, и показаны эффективные методы их реализации.

Ключевые слова: речевые навыки, современные технологии, интерактивные методы, мультимедиа, общение, образование.

KIRISH

Nutq insonning asosiy muloqot vositasi bo'lib, uning rivoji shaxsning ijtimoiy hayotida va ta'lim jarayonida katta ahamiyatga ega. Nutq — tilning fikr ifodalash va almashish jarayonlarida amal qilishi, tilning alohida ijtimoiy faoliyat turi sifatidagi muayyan yashash shakli. Nutq deganda uning og'zaki (ovozli) va yozma ravishda namoyon bo'lishidagi jarayonlar, ya'ni so'zlash jarayoni va uning natijasi (xotirada saqlangan yoki yozuvda qayd etilgan nutqiy fikrlar, asarlar) tushuniladi. Zamonaviy ta'lim tizimida nutq malakalarini shakllantirish va rivojlantirishga yangicha yondashuvlar talab qilinadi. Bunga ta'limda foydalaniladigan texnologiyalar va metodlarning takomillashuvi katta hissa qo'shmoqda. Bu maqolada zamonaviy metod va texnologiyalarning nutq rivoji uchun qanday xizmat qilishi va ularni qanday tatbiq etish mumkinligi haqida batafsil fikr yuritiladi.

ASOSIY QISM.

Nutq malakalarini shakllantirish va rivojlantirishning zamonaviy metod va texnologiyalarini yoritishdan oldin nutqni qay tarzda rivojlanishi va shakllanishi bo'yicha bir necha nazariyalar bilan tanishib chiqsak.

XIX asrning o'rtalaridan boshlab, nutq ontogenezi olimlarni qiziqtirib qoldi. K.D.Ushinskiy bolalarni ona tilida o'qitishning zarurligini asoslab, bolalarga ona tilini dastlabki o'qitish metodikasini ishlab chiqar ekan, bolalar tilni o'zlashtirishlarining til bilan tafakkurning o'zaro munosabatlarini falsafiy jihatdan chuqur anglash, o'z-o'zini rivojlantirish va o'qitishga asoslangan xususiyatlari va qonuniyatlari borasida o'z fikrlarini bildirdi. Nutqiy rivojlanish jarayonini A.N.Leontev quyidagicha tavsiflaydi: Nutqni «rivojlantirish jarayoni bola lug'atining va so'zlarning assotsiatsiya asosida bog'lanishining ortishida ifodalanadigan miqdoriy o'zgarishlar jarayoni emas, balki sifat jihatidan o'zgarish jarayonidir, zero, u fikrlash va ong rivojlanishi bilan ichki bog'langan holda so'zning barcha funksiyalari, tomonlari va aloqalarini qamrab oladigan haqiqiy rivojlanish jarayonidir» Demak, yuqorida keltirib o'tilgan fikr va yondashuvlar bugungi kunda o'z tasdig'ini ko'rsatibgina qolmay, ta'lim jarayonida nutq qobiliyatlarini rivojlantirishda bir qator zamonaviy metod va texnikalar ishlab chiqilgan bo'lib, ular bugungi kunda tez sur'atlarda ommalashib bormoqda. Quyida ulardan namunalar keltirib o'tilgan: Zamonaviy metodlar, interaktiv metodlar

Bugungi kunda nutq malakalarini rivojlantirish uchun interaktiv metodikalar muhim bo'lib bormoqda. Interaktiv metodlar o'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishlarini faollashtiradi va ularning o'zaro birga muloqot qilish malakalarini rivojlantiradi. Bu yerda bir nechta usullar keltirib o'tilgan va ular keng qo'llanilmoqda:

- Dialog va munozaralar: O'quvchilarning o'zaro suhbatlashishi va bahsga kirishishi orqali ularning muloqot qilish qobiliyatlari yaxshilanadi. Dialog va munozaralar interaktiv muhitda amalga oshirilganda, o'quvchilar real hayotda ishlatadigan nutq ko'nikmalarini o'zlashtiradi.

- Rolli o'yinlar: Talabalar turli rollarga kirib, hayotimizda uchratadigan real vaziyatlarga duch kelishadi. Bu o'yinlar orqali ular nutqiy faoliyatlarini amalda rivojlantirishlari mumkin.

Nutq malakalarini shakllantirishda yozma va og'zaki topshiriqlar ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilarni mavzuga mos ravishda og'zaki taqdimotlar qilish va yozma nutqlar

tayyorlash orqali ularning muloqot qobiliyatlari rivojlanadi. O'qituvchi talabalarni tanlagan mavzu yuzasidan erkin va lo'nda nutq qilishga o'rgatadi.

Axborot va kommunikatsion texnologiyalar (AKT) ta'lim jarayoniga tezlik bilan kirib kelmoqda. Bu o'qituvchi hamda o'quvchi uchun ham ta'lim jarayonlarini aniq va samarali bo'lishini ta'minlab kelmoqda. Demak, bunday texnologiyalar nutq malakalarini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy o'quv jarayonida quyidagi texnologiyalar keng qo'llaniladi:

- Dasturlar va mobil ilovalar: Internet orqali turli xil til o'rgatuvchi dasturlar va ilovalar orqali talabalar o'z nutq malakalarini mustaqil ravishda rivojlantirishlari va kutilgan natijaga erishishlari mumkin. Masalan, Duolingo, Babbel, Memrise kabi ilovalar hozirgi kunda til o'rganishda samarali vositalar hisoblanadi.

- Onlayn muloqot platformalari: Onlayn platformalar (Zoom, Google Meet va boshqalar) yordamida talabalar real vaqt rejimida o'qituvchilar va boshqa o'quvchilar bilan muloqotga kirishadi. Bu esa nutq malakasini amaliyotda sinab ko'rish imkonini beradi.

Nutqni rivojlantirishda multimediya vositalarining roli katta. Video va audio materiallar orqali talabalar o'zlarining og'zaki nutq ko'nikmalarini kuchaytirishi mumkin. Multimediya vositalari orqali mavzularni taqdim etish, interaktiv darslar o'tkazish o'quvchilarning e'tiborini oshiradi va ularni faollashtiradi.

- Video materiallar: O'quvchilar turli xil nutq namunalarini tomosha qilib, ularning talaffuzi va intonatsiyasini o'rganadi.

- Audio vositalar: Radio dasturlar va audio kitoblar yordamida talabalar o'z eshitish qobiliyatlarini rivojlantirishi mumkin. Bu orqali talaffuz va nutqni tushunish darajasi oshadi.

3. Ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarning ahamiyati.

Zamonaviy texnologiyalar va metodlar nutqni rivojlantirish jarayonida bir qator afzalliklarga ega:

- Shaxsiylashtirilgan ta'lim: Har bir o'quvchi o'z o'rganish tezligiga qarab mustaqil shug'ullanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

- Motivatsiyaning oshishi: Multimediya va texnologik vositalar orqali darslar qiziqarli bo'lishi sababli o'quvchilar ko'proq faollashadi va o'rganishga motivatsiyalari oshadi.

- Mustaqil o'qitish: O'quvchilar dasturlar va ilovalar orqali mustaqil ravishda o'zlarining nutq malakalarini rivojlantirishi mumkin. Bu esa ular uchun ko'proq imkoniyatlar yaratadi.

Zamonaviy metod va texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llashning bir qator samarali usullari mavjud:

- Interaktiv mashg'ulotlar: O'quvchilarni faol ishtirokchi sifatida jalb qiluvchi mashg'ulotlar o'tkazish orqali nutq malakalari rivojlantiriladi.

- Online va oflayn dasturlar: Til o'rganish uchun yaratilgan dasturlardan foydalanish o'quvchilarga o'zlariga qulay bo'lgan vaqtda mashg'ulotlarni o'tkazishga imkon beradi.

- Audio va video yordamida tahlil: Nutq namunalarini tinglab yoki tomosha qilib, o'quvchilar o'z nutqlarini tahlil qilishi va ularda yuz berayotgan xatolarni to'g'irlashi mumkin.

XULOSA.

Zamonaviy metod va texnologiyalar nutq malakalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. O'qituvchilar tomonidan bu usullarni to'g'ri qo'llash talabalarni samarali nutq malakalari

bilan ta'minlash imkoniyatini yaratadi. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalari, multimediya vositalari, interaktiv yondashuvlar o'quvchilarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi va ularni hayotda muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi. Bu borada innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish o'quv jarayoni samaradorligini oshirishga yordam beradi. Maqolada ko'rib chiqilgan innovatsion usullar, turli metodikalar va amaliyot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy o'qitish usullaridan ko'ra, zamonaviy ta'lim dasturlari va vositalaridan foydalanish ta'lim jarayonlariga hamda o'rganuvchiga bir qancha imkoniyatlarni yaratib beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xudoyberdiyev, O. (2020). Nutq va ta'lim metodlari. Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti.
2. Hasanov, J. (2022). O'quv jarayonida interaktiv texnologiyalarni qo'llash. O'zbekiston ta'lim ilmiy jurnali, 3(2), 67-72.
3. Karimova, N. (2021). Zamonaviy ta'limda multimedia texnologiyalarining ahamiyati. Zamonaviy o'qitish metodlari va texnologiyalari to'plami, 9(1), 22-27.
4. uz.wikipedia.org
5. Ушинский К.Д. Родное слово // Собр.соч. – М., 1949. Т. – С. 242–243
6. Леонтьев А.Н. Проблема деятельности в психологии. // Ж. Вопросы философии. – 1972. -№ 9. С.95–108.